

Г. О. Лебедєва

**СТАВЛЕННЯ ПОЛІТИЧНОЇ ІНТЕЛІГЕНЦІЇ РОСІЙСЬКИХ
МЕНШОВИКІВ ТА ЕСЕРІВ ДО УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ**

П. СКОРОПАДСЬКОГО

(квітень — грудень 1918 р.)

Історія російських соціалістичних партій, які діяли в Україні під час національно-демократичної революції та громадянської війни є дуже цікавою та глибоко повчальною для сучасної Української держави, її народу і, перш за все, молодого покоління, яке тільки обирає для себе політичні шляхи, світогляд на своє майбутнє життя.

Відомий радянський дослідник К. В. Гусєв створив узагальнюючу працю про партію есерів [5]. Монографія Р. Ветрова [1] була єдиною працею з історії меншовизму в Україні, де багатий фактичний матеріал поєднано з теоретичними висновками. На початку 90-х років з'являються цікаві роботи Р. І. Ветрова [2], В. Ф. Солдатенко [13], О. Реєнта [12], Ю. Павленко, Ю. Храмова [9] та інших. Закордонні дослідники також проводили роботу по систематизації та вивченню діяльності політичних партій меншовиків та есерів. Цікавою є робота С. Волина "Меньшевики на Украине (1917-1920 рр.)", написана на замовлення Міжуніверситетського проекту ще у 1962 р., але видана у Бенсоні (Вермон) тільки у 1990 р. [4]. У 1990 р. було видано збірку статей і спогадів меншовиків Б. Ніколаєвського, С. Волина, Г. Аронсона [7].

Разом із тим слід підкреслити, що всі перелічені вище роботи не розкривають повністю питання про взаємовідносини російських соціалістичних партій з українською національною владою та іншими партіями України. Дану статтю написано з метою детально розглянути взаємовідносини українських і російських політичних сил, зробити узагальнюючі висновки та визначити вплив російської інтелігенції на перебіг подій в Україні в період гетьманату.

Відразу після перевороту П. Скоропадського російські соціалістичні партії виступили проти нового гетьманського уряду, який своєю діяльністю перекреслював усі революційні здобутки та спирався на німецьких окупантів.

Так 10-го травня 1918 р. ЦК партії меншовиків прийняв спеціа-

льну резолюцію “Про державний переворот на Україні”, в котрій вказувалося, що це є реакційний переворот, який був здійснений “німецьким імперіалізмом в сільці з російською контрреволюцією за ради придушення всіх завоювань демократії” і який різко “по-силює розчленування Росії” і перетворює Україну на німецьку колонію”. Тому в постанові говорилося про необхідність рішучої боротьби з гетьманщиною [10, № 6-7, с. 14].

Невдовзі до перевороту у квітні 1918 р. в Києві відбулася загальноукраїнська партійна конференція меншовиків України. На конференції здебільшого були прибічники правого крила “революційних оборонців”. Вони й склали більшість у Загальноукраїнському головному комітеті РСДРП, який було обрано на цій конференції (М. С. Балабанов, П. А. Гарві-Бронштейн, І. С. Біск та інші) [7, с. 14].

16–18 травня 1918 р. у Києві відбувся розгорнутий пленум Загальноукраїнського комітету меншовиків, на якому були представники Києва, Харкова й Катеринослава. На пленумі було прийнято резолюцію, яка взяла курс на боротьбу проти реставрації старого ладу за встановлення та утвердження народовладдя в центрі і на місцях, та скликання з цією метою Українських установчих зборів [9, 1918, 9 червня]. Загальна постанова, яка була прийнята в цей час партією в Україні, була постановою на повалення гетьманської влади. [1, с. 54].

Як бачимо російські меншовицькі організації в Україні розгорнули активну агітаційну роботу проти існуючого уряду, чим завдавали небезпеки для влади Скоропадського. Хоча вони й не увійшли до переліку найбільш небезпечних, але також зазнавали репресій з боку гетьманської влади та німецьких окупантів. У лавах самої партії відбулося хитке розмежування позицій: праві меншовики виступають проти гетьманського перевороту та німецької окупації, але ведуть більш помірковану лінію на пошуки компромісу з владою, а ліві меншовики виступають за активну боротьбу проти існуючого в Україні ладу.

Організації Бунду в Україні відразу висловилися проти гетьманської влади. У резолюції, прийнятій на партійній нараді Бунду 12-го травня 1918 р. “Про політичне положення та задачі соціал-демократії” говорилося, що “переворот є нападками внутрішньої та

інтернаціональної реакції на соціальні та політичні завоювання трудящих мас. Переворот має ціллю відновити монархію в формі гетьманату та підкорити Україну, а потім і Росію інтересам австро-німецького імперіалізму” [15, Арк. 1]. Тому представники Бунду ні в якому разі не визнавали нової влади.

Ще більш смілив тактику висували ліві російські есери на Україні, які, як і вся партія лівих есерів-інтернаціоналістів, не визнавали Брестського миру, закликали до рішучої боротьби з “контрреволюційним режимом гетьманату і німецьким імперіалізмом”, за відродження радянської влади, як влади самих трудящих. Вони також продовжували співробітництво з більшовиками [2, с. 64].

Але якщо ліві російські соціалісти більш схилилися до радянської влади, виступали за збройну боротьбу з гетьманатом, проти співробітництва гетьманського уряду з білогвардійцями, то праві російські есери, особливо Києва і Південно-Західного регіону, засуджуючи на словах германський імперіалізм на справі проводили політику співробітництва з гетьманською владою. Праві меншовики та есери Києва, Харкова, Одеси висловлювали своє бажання до компромісу та домовленостей із гетьманською владою. Тактика рішучого протесту відкидалася, щоб цим не погіршити ситуації: “Що-небудь зберегти від загального потопу” [11, с. 90].

Особливу увагу партії меншовиків та есерів приділяли роботі в професійних спілках. Вони склали політичний осередок руху “уповноважених фабрик та заводів”. Принципи, які лягли в основу професійного руху на найближчий час, були вироблені на Першій загальноукраїнській конференції професійних спілок, яка пройшла в Києві 21–27 травня 1918 р. Конференція утворила загальноукраїнський центр професійних спілок — так званий Уцентропроф з 25 членів, серед яких меншовики мали абсолютну більшість [4, с. 55].

Під керівництвом Уцентропрофу профспілки України протягом наступних місяців провели велику організаційну роботу, утворивши цілу низку крайових виробничих об’єднань. Їхня політична діяльність складалася, головним чином, з боротьби за саме існування легальних спілок та проти переслідувань, яких спілки зазнавали. Багато доповідачів на конференції наполягали на підкоренні українських професійних спілок загальноросійським центрам [6, с. 54].

Гасло возз'єднання України з Росією проводиться і в резолюціях цієї конференції, наприклад, у резолюції про тактику профспілок [8, 1918, 18 червня].

Щодо уряду гетьмана профспілки проводили опозиційну лінію. Уцентропроф надав урядові декілька меморандумів, протестуючи проти насильства над спілками та попереджаючи, що ці заходи можуть призвести до стихійного вибуху [6, с. 54]. Профспілки запобігали загостренню окремих економічних конфліктів та захист професійних інтересів робітників намагалися здійснити, по можливості, шляхом переговорів із промисловцями й представниками органів влади, включаючи й представників окупаційної влади.

Вплив російських соціалістичних партій на робітничий клас, їхня діяльність у профспілках надавали можливість створення єдиного інтернаціонального фронту, про який говорив П. Христюк [14, с. 87]. Але, хоча російські меншовики та есери теж, як й українські соціалістичні партії, відразу висловилися проти гетьманату, вони не були прилучені до УНС. Це пояснювалося розходженням російських соціалістичних партій по ряду питань з українськими, а найголовніше — російські соціалісти не хотіли й чути про незалежну Україну: меншовики виступали за “єдину та неподільну”, а есери — за федерацію. Отже, бачимо, що не відбулося примирення українських і російських соціалістичних партій. Зазначимо також, що прилучення до УНС російських соціалістів було б на користь справі боротьби проти гетьманщини.

Ще раз підкреслимо, що російські соціалістичні партії в Україні взагалі владу гетьмана П. Скоропадського визнали за режим відкритої реакції і головним своїм завданням проголосили боротьбу з гетьманщиною. Узагалі в цей період в лавах меншовиків та есерів відбувається різке полівіння. Так, якщо праві соціалістичні партії припускали можливість компромісу та порозуміння з владою шляхом роботи в земствах та інших органах, то ліві меншовики та есери беруть курс на збройну боротьбу. Але через обмеженість соціальної бази це рішення мало лише пропагандистське значення. Власних сил на здійснення своєї програми есери та меншовики не мали, а з-поміж можливих союзників найближчими до них були більшовики. Тому можна сказати, що політичне примирення цих

партій, що сталося наприкінці 1918 р., в Україні мало свої причини — курс на збройну боротьбу з гетьманщиною.

Література:

1. *Ветров Р. И.* Победа Октябрьской революции и банкротство меньшевиков на Украине. — Харьков., 1983. — 145 с.
2. *Ветров Р. И.* Політичні партії України на початку ХХ століття (1900-1925 рр.). — Дніпродзержинськ, 1997.
3. *Винниченко В.* Відродження нації. Історія української революції. — Ч. III. — К.-Відень, 1920.
4. *Волин С.* Меншевики на Україні (1917-1921) / Ред. Ю. Фельштинський. — Benson, Vermont: Chalidze Publications, 1990.
5. *Гусев К. В.* Партия эсеров: от мелкобуржуазного революционизма к контрреволюции. — М., 1975.
6. *Колесников Б.* Профессиональное движение и контрреволюция. Очерк из истории профессионального движения на Украине. — Харьков., 1923
7. *Меншевики* после Октябрьской революции / Сборник статей и воспоминаний Б. Николаевского, С. Волина, Г. Аронсона. (Ред. Ю. Фельштинский). — Wenson, Vermont: Chalidze Publications, 1990.
8. *Новая заря.* — 1918.
9. *Павленко Ю., Храмов Ю.* Українська державність у 1917-1919 рр. (історико-генетичний аналіз). — К., 1995.
10. *Партийные* известия (ЦК Меншевиков). — П.-М., 1918.
11. *Рафес М.* Два года революции на Украине. Эволюция и раскол “Бунда”. — М., 1920.
12. *Реснт О. П.* Більшовики і українська революція 1917-1920 рр.: спроба вивчення характеру і діалектики соціальних процесів. — К., 1994.
13. *Солдатенко В. Ф.* Українська революція: концепція та історіографія (1918-1920). — К., 1999.
14. *Христюк П.* Замітки і матеріали до історії української революції. 1917-1920 рр. — Т. 3. — Відень-Прага, 1922.
15. *ЦДАГО У.* — Ф. 41. — Оп. 1. — Спр. 15.